

EUROOPA KESKPANKADE SÜSTEEMI VÄÄRTPAPERITE KESKANDMEBAAS

Tiina Nõmme

SISSEJUHATUS

Tänapäeva maailmas, kus finantssituatsioon võib muutuda ülikiiresti, on väärtpaberiturgude areng väga suure tähtsusega nii rahapoliitika, finantsstabiilsuse, riskihalduse kui ka turuooperatsioonide seisukohalt. Viimaste aastakümnete muutuste tulemusena finantsinstrumentide vallas on väärtpaberid saavutanud üha suurema rolli majanduses ning on seega teravdatud tähelepanu all. Vaba raha paigutamine väärtpaberitesse on olnud maailmas populaarne investeerimistoode. Laenuvõtjate jaoks on väärtpaberid lisaks pankade finantseerimisele kujunenud alternatiivseks võimaluseks lisaraha hankimisel. Et portfelliinvesteeringud on oma olemuselt väga volatiilsed, võivad muutused väärtpaberiturgudel kaasa tuua tõsiseid tagajärgi riikide majandusele. Seega peab ka portfelliinvesteeringute statistika kajastama muutusi adekvaatselt, saamaks ülevaadet väärtpaberiturgudel toimuvast.

PORTFELLIINVESTEERINGUTE STATISTIKA

Rahvusvahelise Valuutafondi poolt viimastel aastatel läbi viidud, portfelliinvesteeringute nõudeid puudutava üleilmse küsitluse¹ põhjal on selgunud, et riikide vahel esinevad suured asümmeetriad. See tähendab, et ühe riigi nõuded teise riigi suhtes ei vasta teise riigi kohustustele sama riigi suhtes. See on tingitud erineva meetodika kasutamisest, erinevatest raamatupidamistavadeist ja andmete kättesaadavusest, kuna paljudes riikides on informatsiooni väärtpaberitega kauplemise kohta raske saada.

Selleks, et tagada vastavus rahvusvaheliselt kehtestatud nõuetele ja kindlustada ühtne lähenemine euroala residentide portfelliinvesteeringute kajastamisel erinevate majandussektorite lõikes, on Euroopa Keskpank võtnud vastu otsuse luua Euroopa Keskpankade Süsteemi jaoks keskne väärtpaberite andmebaas (*Centralised Securities Database – CSDB*). See andmebaas võimaldaks vähendada euroala riikide vahelist portfelliinvesteeringute asümmeetriat ja koostada ühtset euroala maksebilansi, rahvusvahelist investeerimispositsiooni ja finantskontosid.

Eesti Pank on maksebilansi portfelliinvesteeringute kohustuste statistikat koostanud eelkõige Eesti Väärtpaberikeskuse hallatava elektroonilise väärtpaberite keskregistri alusel. Tänu sellele registrile on Eesti maksebilansi portfelliinvesteeringute kohustuste andmed suhteliselt hästi kaetud. Parandamist vajavad vaid andmed kliendikontodel, et tuvastada väärtpaberi lõppomaniku residentsus.

Kuna paljudel riikidel niisugune elektrooniline keskne väärtpaberiregister puudub, on kogu Euroopa Keskpankade Süsteemi jaoks ühtse väärtpaberite andmebaasi arendamine väga oluline.

¹ *Coordinated Portfolio Investment Survey.*

CSDB PROJEKT

Väärtpaberite andmebaasi loomiseks käivitas Euroopa Keskpank 2001. aastal CSDB projekti. Selles osalevad liikmesriikide keskpangad, alates 2004. aastast ka Eesti Pank. Projekti eesmärk on luua andmebaas Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmete residentsete majandusüksuste kaubeldavatest väärtpaberitest koos emitentide ja omanike andmetega. Ühtse andmebaasi olemasolu võimaldaks vähendada maksebilansi aruandjate koormust üha suurenevate statistiliste nõudmiste valguses. Samuti aitaks see kokku hoida riikide kulusid.

CSDB projekt on jaotatud kolme etappi. Esimeses etapis lõi Euroopa Keskpank andmebaasi kui toimiva süsteemi ning hakkas iga kuu keskpankadele sellest väljavõtteid edastama. Praeguseks on jõutud projekti teise etapi ettevalmistamiseni. Etapi elluviimine aastatel 2008–2009 peab kindlustama võrguühenduse andmebaasi ja automatiseeritud andmevahetuse jaoks riikide keskpankade vahel. Kuigi 2007. aastal teostati mõningast kvaliteedikontrolli, saavad keskpangad kvaliteedi parandamisse rohkem panustada alles pärast seda, kui CSDB süsteemiga on loodud võrguühendus. Projekti lõpetab kolmas etapp, mille eesmärk on kaasata väärtpaberite omanike andmed. See on võimalik alles pärast 2009. aastat.

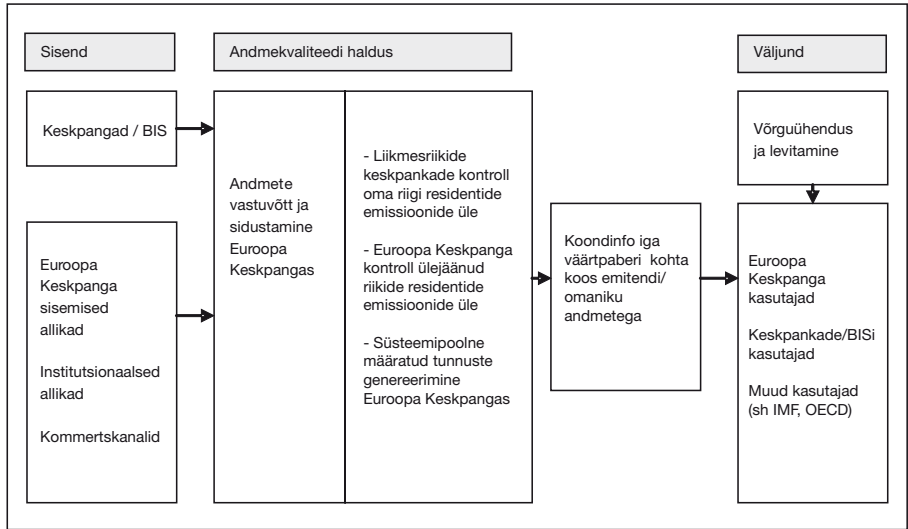
CSDB SÜSTEEM

Andmeid väärtpaberite kohta edastavad CSDBsse erinevad allikad: Euroopa Keskpanga sisemised allikad, liikmesriikide keskpangad, Rahvusvaheline Arvelduspank (BIS), ANNA (*Association of National Numbering Agencies*) ja mitmed väärtpaberiinformatsiooni valdavad kommertskanalid. CSDBsse on andmeid laaditud alates 2005. aastast. Hetkel on andmebaasis infot 2,4 miljoni võlaväärtpaberi ja 1,3 miljoni omandiväärtpaberi kohta.

CSDB süsteem sidustab omavahel erinevatest allikatest laekunud andmed iga konkreetse väärtpaberi kohta. Samuti teostatakse loogilist kontrolli, täiendatakse vastavalt süsteemisestele rakendustele (nt võlakirja intressi arvestus toimub vastavalt võlakirja tunnustele ja tingimustele, mis on määratud emissioonil) ja moodustatakse väärtpaberi ühendkirje. Iga väärtpaberi klassifitseerimise aluseks on talle omistatud unikaalne ISIN kood (*International Securities Identification Number*) või muu rahvusvaheline identifitseerimisnumber.

CSDB süsteemi toimimispõhimõtteid kirjeldab joonis 1.

Praegu toimub Euroopa Keskpanga ja liikmesriikide keskpankade vahel andmete kahepoolne vahetus. Loodetavasti jõutakse 2008. aasta alguses projekti tehnilises arengus andmebaasi võrguühenduse käivitamiseni. Võrguühenduse olemasolu loob eeldused efektiivse kvaliteedikontrolli alustamiseks keskpankades ning andmeedastuseks. Iga liikmesriigi keskpank vastutab oma riigi residentide emiteeritud väärtpaberite andmete kvaliteedi eest ning Euroopa Keskpank teiste riikide residentide emissioonide eest. Väärtpaberite hinnainfo, mis

Joonis 1. CSDB süsteem

on maksebilansi koostajatele järelturlut raskesti kättesaadav, edastatakse CSDBsse erinevatest kommertskanalitest.

VÄÄRTPABERIPÕHINE ARVESTUS

Euroopa Keskpannga juhiste järgi tuleb portfelliinvesteeringute kajastamisel euroala maksebilansis ja investeerimispositsioonis võtta aluseks väärtpaberipõhine (*security by security*) aruandlus 2008. aasta jooksul. Maksebilansi koostajate – Eesti puhul Eesti Panga – jaoks tähendab see tulevikus euroalaga liitumisel portfelliinvesteeringute andmete kogumist mitte enam riikide, vaid väärtpaberite kaupa. Infot tuleb koguda ka nõuete/kohustuste mitteresidentsete poolte institutsionaalse sektori kohta. Maksebilansi aruandja edastab sel juhul andmed iga konkreetse väärtpaberi arvu ja tehingute kohta. Hinna ja tulude andmeid, mis on aruandjale tihti raskesti kättesaadavad, on maksebilansi koostajal võimalik saada CSDBst. Kui Euroopa Keskpank on taganud andmebaasi sujuva toimimise ja Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmed on kindlustanud andmete kvaliteedi, on euroalas võimalik portfelliinvesteeringute kajastamisel minna üle väärtpaberipõhisele arvestusele.

CSDB loomise põhieesmärk on parandada portfelliinvesteeringute ja nendelt arvestatud tulude statistikat ning ühtlustada euroala maksebilansi ja rahvusvahelise investeerimispositsiooni ning finantskontode koostamist. Lisaks võib CSDB olla allikaks investeerimisfondide ja valitsemissektori statistikas.

Tuleb veel kord rõhutada, et CSDB kasutamine on võimalik alles siis, kui on saavutatud väga hea andmekvaliteet. See ongi Euroopa Keskpanga ja liikmesriikide keskpankade ühine väljakutse ja eesmärk järgnevatel aastatel.

KOKKUVÕTTEKS

Euroopa Keskpank on väärtpaberite keskandmebaasi arendanud juba mitu aastat. Seega on tegu ambitsioonika ja keerulise projektiga. Pärast CSDB süsteemi täielikku käivitumist lähemate aastate jooksul ja kvaliteetse, nõuetele vastava andmebaasi olemasolul saavad Euroopa Keskpank ja liikmesriikide keskpangad juurde olulise ja väga usaldusväärse allika, mis võimaldab euroala ja liikmesriikide maksebilansi ja rahvusvahelise investeerimispositsiooni portfelliinvesteeringute statistika kvaliteeti veelgi parandada.